

Громлюк Аліна Віталіївна

*аспірантка кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАКОННІСТЬ ВТРУЧАННЯ ДЕРЖАВИ У ПРАВО ВЛАСНОСТІ В МЕЖАХ СУСПІЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Визнання держави правовою, соціальною та демократичною нерозривно пов'язано із процесом становлення у державі досконалої та практичної системи гарантій правового захисту прав та свобод людини і громадянина, зокрема і такого фундаментального права, як право на власність.

Питання права мирного володіння майном врегульовано Конвенцією про захист прав та основоположних свобод (далі – Конвенція), з урахуванням рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо її практичного застосування.

Згідно з статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції: «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права» [2].

Також відповідно до статті 41 Конституції України «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності [1]. Проте, важливо зазначити, що право власності не є абсолютним та може зазнавати певного втручання з боку держави або бути нею обмеженим.

Досить часто зустрічається думка науковців, що задля кращого розуміння поняття права на мирне володіння майном, його варто досліджувати саме через призму поняття «втручання» у таке право.

Практика ЄСПЛ окреслює три головні критерії, згідно з якими певні дії чи бездіяльність можуть кваліфікуватися національними судами, як

допустиме та правомірне втручання держави в таке право, а саме це критерії: законності, суспільного інтересу та пропорційності.

У зв'язку з військовою агресією РФ проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, серед інших проблем, перед Україною постало питання належного регулювання та забезпечення захисту права власності в умовах воєнного стану.

Варто зазначити, що статтею 41 Конституції України допускається можливість втручання держави у право власності, шляхом примусового відчуження майна, проте лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану та обов'язково з наступним повним відшкодуванням його вартості.

Також правовою основою питання щодо примусового відчуження або вилучення майна в умовах воєнного стану в Україні є стаття 353 Цивільного Кодексу України [3], стаття 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4] та Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [5].

Відповідно до вищезазначеного Закону, примусовим відчуженням майна є позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості.

Компенсація за відчужене майно може здійснюватися шляхом попереднього повного відшкодування вартості примусово відчуженого майна, наступної повної компенсації після скасування правового режиму воєнного стану або повернення такого відчуженого майна.

Відтак, вбачаємо, що примусове відчуження майна громадян під час воєнного стану, може бути застосоване як виняток, з мотивів суспільної необхідності, що передбачено Конвенцією.

Разом з тим, важливо пам'ятати, що виходячи з тлумачення статті 1

Першого протоколу до Конвенції та практики ЄСПЛ, вилучення майна вважається правомірним, якщо воно є законним, здійсненим з легітимною метою та не покладає на власника надмірного тягара та якщо йому забезпечене належне відшкодування вартості майна.

Отже, в умовах дії правового режиму воєнного стану та в установленому законодавством порядку можливе примусове відчуження або вилучення майна, що перебуває у приватній або комунальній власності, майна державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави та буде вважатися таким, що є необхідним для суспільства.

З огляду на зазначене, важливо здійснювати належний контроль за дотриманням законодавства України навіть в умовах повномасштабної війни, задля уникнення порушення прав людини та громадянина, а також забезпечення належного державного захисту права власності людини та громадянина.

Джерела:

1. Конституція України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 20.03.1952 р. URL:
http://zakon5.rada.gov.ua/rada/show/994_535
3. Цивільний Кодекс України URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
5. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>

Науковий керівник: Мануїлова Катерина Вікторівна к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».